

KADINLARIN İNSAN HAKLARI HAREKETİ

Özge ÇELİK*

Öz:

BM Genel Konseyi Başkanı ve BM Genel Sekreteri 8 Mart 2012 uluslararası dünya kadınlar gününde V. Dünya Kadınlar Konferansı'nın yirmi yıl aradan sonra 2015 yılında gerçekleştirilmesinin Genel Konsey'in Eylül ayındaki 66. oturumunda görüşülmesini önerdiler. Bu makalenin amacı, gelişimi ve ivmesi daha önce düzenlenen konferanslara paralel gerçekleşmiş olan kadınların insan hakları hareketini 21. yüzyılın ilk Dünya Kadınlar Konferansı'nın düzenlenmesi için girişimlerin arttığı ve kadın örgütlerinin taleplerinin yoğunlaştığı bir dönemde incelemektir. Kadınların insan hakları hareketi, kadınların insan haklarının uluslararası insan hakları hukuku ve mekanizmaları içinde yeterince temsil edilmediği hususunu savunmuştur. Hareket, evrensel insan hakları normlarını toplumsal cinsiyet perspektifinden eleştirel biçimde analiz ederek bu normların kavramsallaştırılma ve işleyiş biçiminin kamusal/özel alan ayrımına dayanması ve öncelikli olarak bireyin medeni ve siyasal haklarının devlet tarafından ihlal edilmesine karşı bir güvence sağlanmasını amaçlaması bakımlarından ataerkil ve devlet-merkezli olduğunu göstermiştir. 2015 yılında gerçekleştirilmesi hedeflenen beşinci konferansta, yeni nesil kadın liderlerin geçen yirmi yılda baş gösteren ve kadınların insan haklarını kullanmasına ve bu hakların ihlallerinin devletler tarafından önlenmesine ve cezalandırılmasına etki eden faktörleri değerlendireceği göz önünde bulundurulduğunda; kadınların insan hakları hareketinin gelişimini ve temel kuramsal çerçevesini analiz eden bu çalışma konferansın açacağı siyasal alanda şekillenecek olan yeni nesil bir hareketin de daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: kadınların insan hakları, kamusal/özel alan ayrımı, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, CEDAW.

* Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, celik@gazi.edu.tr

WOMEN'S HUMAN RIGHTS MOVEMENT

Abstract:

The President of the United Nations General Assembly and the Secretary-General jointly proposed on March, 8 2012 international women's day that convening of the Fifth UN World Conference on Women in 2015 is discussed at the 66th session of the General Assembly in September. The aim of this paper is to analyze women's human rights movement the development and momentum of which corresponds with the previously held women's conferences at a time when momentum and demands from women's organizations for a fifth conference is growing. Women's human rights movement challenged international human rights law and mechanisms by claiming that they do not adequately represent women's human rights. The movement showed that universal human rights norms are patriarchal and state-centered because the conceptualization and functioning of these norms are based on the public/private distinction and aim at providing a guarantee against the violation of individual civil and political rights by state agents. Taking into consideration that, at the fifth conference, a new generation of women leaders will discuss the factors effecting enjoyment of women's human rights and states' role in preventing and criminalizing their violation; analyzing the development and main theoretical framework of women's human rights movement will help us to understand a new generation of women's human rights advocacy from a broader perspective.

Keywords: women, human rights, public/private distinction, gender-based discrimination, CEDAW.

GİRİŞ

Kadınların insan hakları hareketi, kadınların günlük yaşamlarını etkileyen sorunların yerel, ulusal, bölgesel ve uluslar arası düzeylerde insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi ve müzakere edilmesine yönelik çabaların sonucunda gelişmiştir. Kadınların insan hakları hareketi, kadınların yaşadıkları sorunların ve bu sorunların toplumsal cinsiyet açısından analizinin insan hakları çerçevesine dahil edilmesi çağrısını yapmıştır. Hareketin ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri kadın hakları aktivistlerinin kadınların çeşitli sorunlarının kadın örgütlenmeleri içinde ele alınmasındansa insan hakları gibi ana akımları temsil eden gündemlere dahil edilmesinin bu sorunlara çözüm getirilmesine daha fazla katkı sağlayacağını fark etmeleridir. “Belirli bir sosyal talebi bir insan hakkı olarak öne sürmek onu duygusal ve ahlaki olarak özellikle yüksek bir meşruluk mertebesine taşımak demektir” (Bilder, 1969: 171). Kadınların insan hakları hareketiyle kadınlar sadece kadın olarak haklar talep etmektense insanlığın yarısının insan haklarını talep etmişlerdir. Kadınların haklarının mücadelesini insanlığın yarısının haklarının mücadelesi olarak vermeleri var olan insan hakları düzenlemelerinin ve bu düzenlemeleri biçimlendiren genel gündemin aslında kadınların insan olarak saygı görmesini ve tanınmasını sağlamakta yetersiz kaldığına dikkat çekmiştir. Kadınların insan hakları hareketi 1970’ler ve 1980’lerin ilk yarısı boyunca gelişmiş, 1980’lerin ikinci yarısı ve özellikle 1990’larda ivmesi artmış ve 2000’lerde ise ivmesinin yavaşladığı gözlemlenen bir harekettir. Hareketin gelişmesinde ve farklı yerel ve ulusal bağlamlarda örgütlenen kadın hakları savunucularının birbirleriyle işbirliği yapmasında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen insan hakları ve kadın konferanslarının önemli etkisi olmuştur. Kadınların insan hakları hareketinin izlediği gelişim çizgisi ile Birleşmiş Milletler toplantılarının ve girişimlerinin arasında zamansal örtüşme vardır.

Bu makalenin amacı, dördüncü ve sonuncusu 1995 yılında Pekin’de gerçekleşen Dünya Kadın Konferansı’nın ardından 2015 yılında düzenlenmesi hedeflenen V. Dünya Kadınlar Konferansı için girişimlerin arttığı ve tabandan gelen taleplerin yoğunlaştığı¹ bir dönemde, kadınların insan hakları hareketinin gelişimini ve bu hareketin insan hakları hukukunun kavramsallaştırılma ve işleyiş biçimine toplumsal cinsiyet perspektifinden yönelttiği eleştiriyi incelemektir.² Kadınların insan hakları hareketinin ivmesi ve BM toplantıları ve girişimleri arasındaki zamansal örtüşme göz

önüne alındığında, Pekin Konferansı'ndan yirmi yıl sonra V. Dünya Kadınlar Konferansı'nın gerçekleşmesi halinde kadınların insan haklarını savunan yeni nesil kadın liderlerin tekrar ivme kazandıracağı ve 1995 yılından beri baş gösteren artan terörizm, iklim değişikliği, yiyecek kıtlığı, ekonomik durgunluk, savaş ve çatışma-sonrası siyasal istikrarsızlık ve medyanın tarafgir olması gibi sorunları da gündemine dahil eden bir kadınların insan hakları hareketine tanık olma olasılığımız yüksektir. Bu bağlamda, kadınların insan hakları hareketinin gelişimini ve temel kuramsal çerçevesini analiz eden bu çalışma V. Dünya Kadınlar Konferansı'nın yaratacağı uluslararası siyasal alanda şekillenecek olan yeni nesil kadınların insan hakları hareketini de daha geniş bir perspektiften değerlendirmemize katkı sağlayacaktır.

I) KADINLARIN İNSAN HAKLARI HAREKETİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Kadınların insan hakları hareketinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde Birleşmiş Milletler kararlarının ve toplantılarının önemli etkisi olmuştur. BM 1975 yılını "Uluslararası Kadın Yılı" olarak belirlemiş, 1976-1985 yılları arasını da "Kadın On Yılı" olarak ilan etmiştir. BM 1975 yılından itibaren kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlarının çözümü amacıyla, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın önlenmesi, kadınların toplumsal ve ekonomik kalkınmaya katılımı ve bütünleşmesi gibi konuların üzerinde duran dört "Dünya Kadınlar Konferansı" düzenlemiştir. Bu konferansların ilki 1975 yılında Mexico City'de, Kadın On Yılı'nın ilk beş yılında kaydedilen gelişmenin değerlendirildiği ikinci konferans 1980 yılında Kopenhag'da, Kadın On Yılı'nın başarılarının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesini amaçlayan üçüncü konferans 1985 yılında Nairobi'de, dördüncü konferans 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilmiştir. BM 1980 yılında "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"ni (CEDAW) imzaya açmıştır. Kadınların sorunları, kadınlara karşı ayrımcılık ve kadınların hakları konuları 1993 yılında Viyana'da düzenlenen "Dünya İnsan Hakları Konferansı"nda da ele alınmıştır. Kadınların insan hakları hareketiyle kadınlar BM'nin Kadın On Yılı süresince ve sonrasında düzenlediği konferanslar ve Viyana Konferansı'nın açtığı siyasal alana girmişler ve kendi aralarında örgütlenerek var olan resmi insan hakları

gündemini değiştirmek için bu uluslararası toplantıların sağladığı olanaklardan yararlanmışlardır.

1980'lerin ortalarında, mevcut yerel, bölgesel ve uluslararası örgütler aracılığıyla gerçekleşen bölgeler arası bilgi paylaşımı insan hakları çerçevesinin işleyişinin öğrenilmesini kolaylaştırarak kadınların insan hakları hareketinin altyapısının oluşmasını sağlamıştır. Bu mevcut örgütlenmeler arasında özellikle Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Krallığı'nda CHANGE, Kanada'da MATCH ve Uluslararası İnsan Hakları ve Demokratik Gelişme Merkezi, Filipinler'de GABRIELLA, Fransa'da Müslüman Kanunlarına Bağlı Yaşayan Kadınlar ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Kadınlar İçin Küresel Fon önemli rol oynamıştır. Nairobi'deki III. Dünya Kadınlar Konferansı'ndaki tartışmalar sonucunda CEDAW'ın gerektirdiği eylem ve politikaların desteklenmesi amacıyla uluslararası bir ağ olarak Uluslararası Kadın Hakları Eylem İzleme Örgütü (IWRAP) oluşturulmuştur. IWRAP araştırmalar yaparak ve raporlar üreterek CEDAW'ın uygulanmasını denetleyen komisyona yardımcı olmaktadır. IWRAP'ın rapor üretme süreci aynı zamanda yerel düzeyde çalışan kadın hakları aktivistlerinin birbirleriyle iletişim içerisinde olmalarını ve bilgi paylaşmalarını sağlamıştır. Nairobi toplantısındaki tartışmalar sonucunda aynı zamanda kadınların haklarını geliştirme amacını güden kadınların birbirleriyle bağlantı kurması ve hukuki konularda eğitilmesi için Kadın, Hukuk ve Gelişme Enstitüsü (IWLD) kurulmuştur. IWLD'ye bağlı olarak oluşturulan üç ana bölgesel ağ ise şunlardır: Latin Amerika Kadın Haklarının Savunulması Komitesi (CLADEM), Asya-Pasifik Kadın Hukuk ve Gelişme Forumu (APWLD) ve Afrika'da Hukuk ve Gelişimde Kadın (WILDAF) (Friedman, 1995: 24-25).

1980'lerin sonlarına gelindiğinde mevcut kadın örgütlenmeleri üzerinden yürütülen çalışmalar ve girişimler artık başlıca insan hakları örgütleri içinde de kadınların insan hakları hareketinin bir yer bulmasını sağlamıştır. Uluslararası Af Örgütü (AI) içinde Uluslararası Kadın Ağı oluşturulmuş, örgütün Amerika Birleşik Devletleri kısmı kadınların hakları ve sorunlarıyla ilgilenmek üzere ulusal bir komite oluşturmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) bünyesinde de Kadınların İnsan Hakları Projesi hayata geçirilmiştir. Kadınların insan hakları hareketinin başlıca insan hakları örgütleri içinde yer bulmasında bu örgütlerin çalışanlarının ve

üyelerinin örgütlerin yürüttüğü araştırmalarda kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlarının dizgesel olarak yetersiz temsil edildiğinin farkına varmaları başlıca etken olmuştur (Friedman, 1995: 25). Bu bağlamda, BM bünyesinde gerçekleşen girişimler ve bu girişimlerin kadınların haklarının savunulması ve geliştirilmesini amaç edinen kadın örgütlerine kadınların haklarını insanlığın yarısının hakları olarak savunabilecekleri bir siyasal alan açması, zaman içinde başlıca uluslararası insan hakları örgütlerinin de kadınların sorunlarını insan hakları çerçevesi içinde eşit biçimde temsil edilmesine yönelik girişimlerde bulunmalarını sağlamıştır. 1980'lerin sonlarında kadınların insan hakları hareketinin gelişimini sağlayan bir başka gelişme de 1989 yılında kadınların hakları, insan hakları ve kadınlara karşı şiddet konuları temelinde örgütlenen Kadınların Küresel Merkezi'nin kurulması olmuştur. Bu merkez hem kendisine bağlı kurulan Kadın Liderliği Enstitüleri'ne sponsor olmuş, hem de kadınların insan hakları hareketinin küresel düzeyde eşgüdümünü sağlamıştır (Friedman, 1995: 24).

1995 yılında BM Kadın On Yılı'ndan on sene sonra Pekin'de düzenlenen IV. Dünya Kadın Konferansı'nda oluşturulan Eylem Platformu kadınların hakları konusunu insan hakları çerçevesinde ele almış ve CEDAW'ı imzalayan ülkelerin sözleşmeyi 2000 yılına kadar onaylamasına yönelik tavsiye kararı almıştır. Platform bunun yanında CEDAW'a ek bir İhtiyari Protokol taslağının hazırlanmasını önermiştir. 2000 yılında kabul edilen bu protokol CEDAW Komitesi'ne bireysel şikayet başvurularının yapılmasını sağlamıştır. Ancak, Pekin konferansından on yıl sonra BM'nin düzenlediği Pekin+10 gözden geçirme toplantısında sivil toplum kuruluşları taraf hükümetlerin Pekin konferansında yaptıkları taahhütleri gerçekleştirmede süreğen biçimde başarısız olduklarını belirtmişlerdir.³ Örneğin, Equality Now örgütü 2005 yılında yayınladığı raporda CEDAW'ı onaylayan hükümetlerin iç hukuklarında yer alan kadınlara karşı ayrımcı kanunları listelemiştir.⁴ Bu bağlamda, kadınların insan hakları hareketinin 2000'li yıllarda ilerlemekten ziyade gerilemeye başlayıp başlamadığı sorusu gündeme gelmiştir.

2000'li yıllarda kadınların insan hakları hareketinin ivmesinin yavaşlamasında finansal problemlerin, harekete bağlı yoluyla destek olan başlıca örgütlerin yönetimlerinde meydana gelen değişikliklerin bu

örgütlerin önceliklerini farklı biçimde belirlemesinin ve hareketin amaçlarının ekonomik gelişme ve yoksulluğun azaltılması gibi amaçların kapsamı altına alınmasının etkisi olduğundan söz edilebilir (Terry, 2007). 2000 yılında BM'nin düzenlediği Milenyum Zirvesi'nde kabul edilen Milenyum Gelişme Amaçları'nın kadınların insan hakları hareketine etkisi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Milenyum Gelişme Amaçları kadınların insan hakları konusunu genel olarak ekonomik gelişme ve yoksulluğun azaltılması meseleleri için oluşturulan gündemin altına dahil etmiştir. Örneğin, Milenyum Gelişme Amaçları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacını içermekle beraber, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin içeriğini yeterince açık ve somut biçimde belirtmemiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin göstergeleri olarak karşılaştırmalı okur-yazarlık oranları ve parlamentolarda kadınların temsil oranı gibi oldukça basit ve kadınların günlük yaşamlarını önemli ölçüde etkileyen sorunların çözümü açısından yüzeysel kalan faktörler belirtilmiştir (Terry, 2007). Bu bağlamda, Milenyum Gelişme Amaçları'nın genel ve kapsayıcı bir amaçlar listesi olarak formüle edilmesinin bu amaçların kadınların sorunlarının çözümü ve kadınların insan haklarının korunması konularıyla ilgili ince farkları ve tikel faktörleri göz ardı etmesine veya kasıtlı olmasa da üstünü örtmesine neden olduğu söylenebilir.

Kadınların insan haklarının savunulması ve ihlallerin önlenmesi bakımından Milenyum Gelişme Amaçları'na yöneltilebilecek bir başka eleştiri de kadınların insan hakları konusunu gelişme gündemi içinde ele alarak bu konunun önemini gelişmeye atfedilen öneme kıyasla ikincilleştirdiğidir (Terry, 2007). Kadınların toplum içindeki statüsü, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınların haklarıyla ilgili meseleler sadece gelişme gündemi altında ele alınamayacak kadar yaygın ve derinleşmiş problemlerdir. Özellikle kadınlara karşı şiddet kültürel, ulusal ve etnik sınırları aşan küresel bir salgındır (Hawkins, 2012: 162). Kadınların yaşadığı problemler yalnızca az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de yaşanmakta ve kadınların insan hakları meselesini gelişmişlik kriterinden kısmen bağımsız bir küresel konu olarak ortaya koymaktadır. Kadınlara karşı ayrımcılık, eğitim alma imkanlarının kısıtlı olması ve yoksulluk arasında güçlü bir bağıntı vardır (Mapp, 2008: 125). Kadınların toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kalmaları kadınlar gibi erkekleri de etkileyen kısıtlı eğitim imkanları ve yoksulluk gibi

faktörlerin kadınların yaşam kalitesini daha fazla etkilenmesine ve onlar üzerinde çifte yük oluşmasına neden olmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ve ülke içi bölgelerde negatif ayrıma tabii tutuldukları için yeterli eğitim alamayan ve yoksul kalan çok sayıda kadın vardır. Bu nedenle, az gelişmişliğin söz konusu olduğu sosyal ve ekonomik bağlamlarda daha fazla gelişmenin gerçekleşmesi kısıtlı sosyal, ekonomik ve siyasal kaynaklarda ve bunlara erişimde iyileşme sağlayacağı için kaynak kısıtlılığı nedeniyle yapılan toplumsal cinsiyet ayrımcılığının azalmasını beraberinde getirebilir. Ancak, gelişmenin gerçekleşmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kalkması arasında kesin bir neden-sonuç ilişkisi kurmak yüzeysel ve indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Gelişmiş ülkelerde kadınların yeterli eğitim almalarına ve yoksul olmamalarına rağmen seçimlerinin ve imkanlarının kendilerine denk statüdeki erkeklere kıyasla oransız biçimde kısıtlanmasıyla mücadele etmek zorunda kalmaları gelişme ve kadınlara karşı ayrımcılık bağlama bağlı bir kısmi bağıntı olduğunu; ancak bu bağıntının genel-geçer neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde ele alınamayacağını göstermektedir. Bu bakımdan, kadınların insan hakları hareketi perspektifinden Milenyum Gelişme Amaçları'na yöneltilen eleştirilerin haklılık payı vardır.

Kadınların insan hakları hareketine somut ve kalıcı bir dayanak oluşturan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklamakta ve sözleşmeyi onaylayan devletlerin ayrımcılığın önlenmesi için somut ve pozitif adımlar atmasını gerektirmektedir. Sözleşmenin birinci maddesi “kadınlara karşı ayırım” ifadesini “kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama” olarak tanımlar (UN Women Watch a; UNICEF Türkiye). Böylece sözleşmenin birinci maddesi kadınlara karşı ayrımcılığı kadınların insan haklarının ve temel özgürlüklerinin toplumsal cinsiyet temelli ayrımlar nedeniyle korunamaması ekseninde tanımlar. Sözleşmeyi imzalayan devletler sözleşmeye taraf olarak kadınlara karşı ayrımcılığın sona erdirilmesi için pozitif yönde harekete geçmeyi, kadınların ve erkeklerin eşitliği ilkesini iç hukuk sistemlerine dahil etmeyi, kadınlara

karşı ayrımcı olan kanunları fes etmeyi ve gerekli olduğu hallerde ayrımcılığı yasadışı yapan yeni kanunlar çıkarmayı ve bireylerin, örgütlerin ve işletmelerin kadınlara karşı ayrımcı olmamasını garanti etmeyi taahhüt etmişlerdir (UN Women Watch b).⁵ BM üyesi devletlerden sözleşmeyi onaylayan 186 devlet vardır, ancak bu devletlerden bir çoğu sözleşmenin belirli hükümleri ile bağlı olmadıklarını yani çekincelerini belirtmişlerdir. CEDAW hükümlerine dair sözleşmeyi onaylayan devletlerin koyduğu çekinceler diğer bütün insan hakları sözleşmelerine getirilen çekincelerden daha fazladır (Hawkins, 2012: 173). Sözleşme madde 28 taraf devletlerin sözleşmenin hedef ve amacına uygun olmayan çekinceler koyamayacaklarını belirtmesine rağmen, hem bu kısıtlamayı uygulayacak yaptırım mekanizmaları mevcut değildir, hem de hakikatte sözleşmeye getirilen çekincelerin birçoğu sözleşmenin hedefi ve amacı ile açıkça çelişmektedir (Reilly, 2010: 63). Türkiye sözleşmeyi 1985 yılında imzalamış ve sözleşme 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeye bazı çekincelerle taraf olmuş, ancak 20 Eylül 1999 tarihinde madde 29 hariç diğer çekincelerini kaldırmıştır.⁶ Sözleşmeye taraf devletlerin madde 18 uyarınca sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmek için yaptıkları düzenlemeler hakkında CEDAW Komitesi'ne en az dört yılda bir ulusal rapor sunmaları gerekmektedir. Türkiye sırasıyla 1990, 1997, 2005 ve 2010 yıllarında ülke raporu sunmuştur (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü).

Kadınların insan hakları hareketinin mevcut insan hakları düzenlemelerinin ve mekanizmalarının kadınların insan olarak saygı görmelerini ve tanınmalarını sağlamakta yetersiz kalmasından yola çıkmasına paralel olarak, BM de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve ilgili anlaşmaların kadınlarla beraber bütün kişilerin sahip olduğu kapsayıcı bir insan hakları listesini ortaya koymalarına rağmen, kadınların da insan olduğu olgusunun onların uluslararası düzeyde üzerinde fikir birliği sağlanmış haklardan faydalanmalarını garanti altına almakta yetersiz kaldığının altını çizerek CEDAW'a neden ihtiyaç duyulduğunu açıklamıştır (UN Women Watch c). CEDAW Komitesi'nin 2004 yılında kadınların ve erkeklerin eşit hakları konusunda yaptığı 25inci Genel Öneri kadınların hem usule/şekle göre (kanunların ve politikaların kadınlara karşı ayrımlar yapmaması bakımından) hem de esasa/sonuçlara göre (kanunların ve politikaların kadınların aleyhine olan durumları hafifletmeye yönelik olması bakımından) eşitliği hak ettiğini savunmaktadır (Hessler, 2012: 2). Hem

usule hem de esasa göre kadınların erkeklerle eşitliğinin sağlanması CEDAW'ın üç temel ilkesinden biridir ve sözleşmenin en temel amaçlarından birini oluşturmaktadır (CEDAW South Asia).⁷ Bu konudaki temel esasları listeleyen madde 2 ve esasa göre eşitliğin sağlanması için alınacak geçici ve özel önlemlerden bahseden madde 4 sözleşme hükümleri içerisinde merkezi önemdedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Kadına Karşı Ayrımcılığı Önleme Komitesi'ne Sunduğu Altıncı Periyodik Rapor İçin STK Bölge Raporu'nda belirtilen 2009 yılında kurulan "Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu"nun adındaki "fırsat eşitliği" vurgusunun 2. Maddede yer alan "fiili ve sonuçlarda eşitlik" ilkesine aykırı olduğu yönündeki eleştiri dikkat çekicidir (STK Bölge Raporu, 2010: 9). Ancak burada belirtilmeden geçilemeyecek husus 25inci Genel Öneri'de esasa göre (*substantive*), fiili (*de facto*) veya sonuçlara göre eşitlik (*equality in results*) olarak değinilen ilkenin öneri metnine göre ve genel teorik açıdan fırsat eşitliğinin sağlanması üzerinden gerçekleştirilebilecek olmasıdır (General Recommendation No. 25; Ahmad 2005; CEDAW South Asia).

II) KADINLARIN İNSAN HAKLARI HAREKETİNİN TEMEL KURAMSAL ÇERÇEVESİ: İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN KAVRAMSALLAŞTIRILMA VE İŞLEYİŞ BİÇİMİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ELEŞTİRİSİ

Kadınların haklarını insanlığın yarısının hakları olarak insan hakları genel çerçevesi içinde savunmayı, geliştirmeyi ve kadınlara bu konuda ihtiyaç duydukları kaynak ve olanakları sağlamayı amaçlayan kadınların insan hakları hareketi, belirli sorunlar ve sorular merkezinde gelişmiştir. Hareket öncelikle kadınların sorunlarının insan hakları ve gelişme ile ilgili küresel gündemlerden ayrı değil, bu gündemlerin ihmal edilen bir yönü olduğu savına dayanmaktadır. Bu bağlamda, hareket, kadınların çeşitli alanlarda erkeklerle eşit statüye sahip olmalarını (kadınların eşitliği) temel bir insan hakkı olarak savunmaktadır. İnsanlığın yarısını oluşturan kadınların eşitliği çoğu zaman bir özel çıkar meselesi olarak değerlendirilirken, görece çok daha az sayıda insanı etkileyen sorunlar genel meseleler olarak değerlendirilmektedir (Charlesworth, 1995: 105). Bu nedenle, kadınların haklarının insan hakları çerçevesinden ayrı değerlendirilmesi kadınların küresel ölçekte ikinci sınıf insan muamelesi görmelerini süregelenleştirmektedir. İnsan hakları ile kadınların hakları arasında somut ve

sarih bir bağlantı kurulmasına ihtiyaç duyulması her ne kadar ironik olsa da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin günümüzde en acil çözüm bekleyen insan hakları sorunu olması kendiliğinden apaçık bir olgunun (kadınların insan olmaları hasebiyle insan hakları olması) kökleşmiş ve süregelenleşmiş fikirlerin ve pratiklerin çemberinde kolayca gözden kaçırılabilceğini göstermektedir (Hawkins, 2012: 159). Bu bağlamda, kadınların insan hakları hareketi özellikle toplumsal cinsiyet ayrımı kaynaklı insan hakları istismarları üzerinde yoğunlaşmıştır. Kadınların kadın oldukları için maruz kaldıkları bu istismarlar hareketin başa çıkması gereken en belirgin ve büyük mesele olmuştur (Bunch, 1995: 13). Kadınların insan hakları ihlallerinin de büyük çoğunluğu toplumsal cinsiyet ayrımı temellidir. Birçok halde kadınların insan haklarını hiçe sayan ayrımcılık biçimleri ve istismarlar mağdur kişi kadın olduğu için gerçekleşmektedir (Bunch, 1995: 12). Örneğin, polis gözaltısındayken bireylerin yaşadığı cinsel taciz ve tecavüz vakalarının kurbanları kadınlar olmaktadır. Kadınlara karşı cinsel şiddet ve tecavüz sivil halk üzerinde terör estirmek için rutin bir savaş ve soykırım aracı olarak kullanılmaktadır (Jansen, 2006). Önceki Yugoslavya'nın dağılmasını izleyen silahlı çatışmalar boyunca Sırp güçleri tahminen 20.000 ve 50.000 arasında Bosnalı Müslüman kadına gebe kalana kadar tecavüz etmiş ve bu gebeliklerin sonlandırılması için çok geç olana kadar kadınları tutsak tutmuştur. Uluslararası toplumun bu kitle tecavüzlerini durdurmakta aciz kalması Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi içinde zımnen yer alan kadınların insan haklarının korunması amacını mevcut insan hakları gündemlerinin ve mekanizmalarının gerçekleştirmekte yetersiz kaldığını göstermiştir (Kohn, 1994: 199-200).

-Kadınların sorunlarının ve haklarının ihlallerinin insan hakları gündeminin ihmal edilen bir yönü olmasının temel nedenlerinden biri, uluslararası insan hakları hukukunun kadınlardan ziyade erkeklerin deneyimlerini ağırlıkla yansıtmaları ve erkeklerin sorunlarını çözmeye yönelik bir çerçevede biçim almış olmasıdır (Cook, 1994: 10; Romany, 1993). Ağırlıklı insan hakları tanımları ve bu hakların kanunla korunmasını sağlayan mekanizmalar, tarihsel olarak, insan hakları kavramını formüle eden erkek bireylere ve vatandaşlara en çok endişe veren hak ihlalleriyle, bireye bırakılan serbestlik alanı içinde devletin bireyin medeni ve siyasal haklarını ihlal etmesiyle ilgilidir (Bunch, 1995: 13). Kadınların insan hakları hareketi mevcut insan hakları tanımları ve uygulama mekanizmaları altında

yatan erkek deneyimine dayalı kavramsallaştırmaların yanı sıra, mevcut insan hakları hukukunun işleyişinin toplumsal cinsiyet ayrımı üzerinden şekillendiğine de dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, hareket, uluslararası yasal sistemin kanun yapıcı organlarında erkeklerin egemen olduğunun altını çizmiştir. Harekete göre, mevcut insan hakları mekanizmalarının içeriğinin ve işleyişinin erkek egemen nitelikte olması uluslararası insan hakları hukukunun evrenselliğine ve tarafsızlığına gölge düşürmektedir (Charlesworth, 1995: 103). Bu nedenle, kadınların insan hakları hareketi, mevcut insan hakları çerçevesinde yetersiz temsil edilen ve ihmal edilen kadın deneyimlerinden özellikle cinsel saldırı, polis gözetiminde tecavüz, aile-içi şiddet, zoraki fahişelik, eş dövme, üreme özgürlüğünün ihlali, kız bebek cinayeti ve sağlık hizmetlerine yeterli erişime sahip olamamayı ilgi ve mücadele odağı yapmıştır. Kadınların insan haklarının kanunlar çerçevesinde gerektiği gibi korunabilmesine ve ihlallerin cezalandırılmasına olumsuz yönde etki eden kavramsallaştırmalara Türkiye’den bir örnek Türk Ceza Kanunu’nda namus cinayetleri için “töre adına işlenen cinayetler” ifadesinin kullanılmasıdır. Türkiye’nin Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Önleme Komitesi’ne (BM CEDAW Komitesi) sunduğu altıncı periyodik rapor için 2010 yılında CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu ve TCK Kadın Platformu tarafından hazırlanan STK Bölge Raporu’nda belirtildiği üzere, namus cinayetleri ifadesi yerine töre cinayetleri ifadesinin kullanılması ilgili maddenin alanını daraltmıştır; “namus cinayetleri salt belirli törelerin geçerli olduğu belirli yörelerde, örneğin sadece aile meclisi kararıyla işlenen cinayetlermiş gibi cezalandırılmakta ve genel anlamda namus cinayetlerinde ceza indirimi için yasal boşluk korunmaktadır”. Rapora göre, bunun yanında kadın örgütlerinin namus cinayeti davalarına müdahil olma talepleri reddedilmektedir (STK Bölge Raporu, 2010: 7-8). Bir başka örnek olarak, 1998 yılında yürürlüğe giren “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” aile-içi şiddeti suç olarak tanımlamakla beraber “adından da anlaşılacağı üzere, kadınların ‘birey’ olarak değil, ailenin bir parçası olarak görüldüğünü ve aile-içi şiddetin kadınların insan haklarına yönelik olmaktan çok, ailenin bütünlüğünü zedeleyen bir suç olarak algılandığını bizatihi ismi ile göstermektedir” (Acar, 2010: 18).

İkincisi, kadınların insan hakları hareketi, kadınların haklarının insan hakları çerçevesinin ihmal edilen bir yönü olmasına neden olarak kamusal ve özel alan ayrımına dikkat çekmiştir. İnsan haklarının kavramsallaştırılması

ve işleyişi, geleneksel olarak, devletin yaptırımlarıyla veya devletin göz yumması sonucunda gerçekleşen baskı biçimleriyle ilgilenmektedir (Peters and Wolper, 1995: 2; Facio, 1995: 24). Bir başka deyişle, uluslararası hukuk, tarihsel olarak, devletin bireye karşı işlediği hak ihlallerine odaklanmıştır. Bu bağlamda, kadınların insan hakları hareketi, devletler arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla formüle edilmiş olan uluslararası hukukun devlet-merkezli kalmaya devam ettiğini belirtmiştir (Sullivan, 1995: 126). Kadınların insan haklarının ihlalinin en ağır biçimlerinin genellikle kamusal alanda değil özel alanda meydana gelmesi devlet-merkezli bakış açısıyla düzenlenmiş insan hakları hukukunu ve mekanizmalarını kadınlara karşı tarafgir hale getirmektedir. İnsan haklarının ağırlıklı ve öncelikli olarak hükümet, siyaset, ekonomi ve iş yeri dünyası olan kamusal alanda işlemesi kadınların insan haklarının toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve istismar yoluyla yoğunlukla ihlal edildiği alan olan özel alanı, yani ailenin ve evin dünyasını dışarıda bırakmaktadır. Kadınların insan haklarının ihlali en yaygın ve şiddetli biçimde özel alanda gerçekleşen bir olgudur (Charlesworth, 1995: 106; Facio, 1995: 24-25). Bu nedenle, kadınların insan haklarının ihlal edilmesi devletin fail olduğu durumların yanı sıra yoğunlukla ve sıklıkla özel kişilerin fail olduğu durumlarda meydana gelen bir olgudur. Kadınların insan haklarını ihlal eden özel kişiler kadınların içinde yer aldığı cemaatlerin, iş yerlerinin ve ailelerin mensuplarıdır. Bu bağlamda, kadınların insan haklarının mücadelesini verenler, devletlerin özel kişilerin faili olduğu insan hakları ihlallerinden doğrudan sorumlu olmasalar da bu ihlallere göz yumdukları için sorumlu tutulabileceklerine dikkat çekmişlerdir. Örneğin, erkeğin eşini suistimal etmesi ve baskı altında tutmasının, cinsel tacizin ve tecavüzün yetersiz biçimde soruşturulması ve yargılanmasında devletin sorumluluğu (Friedman, 1995: 21).

Buna paralel olarak, CEDAW da sözleşmeye taraf devletlerin hem kendilerinin hem de özel kişilerin kadınlara karşı ayrımcılık yapmasını engellemelerini gerektirmektedir. Daha önce belirtilen hem esasa göre hem de sonuçlara göre eşitlik ilkesinin bir gereği olarak, CEDAW taraf devletlerin aynı zamanda kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden veya kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini sürdüren sosyal ve kültürel pratiklerin ortadan kaldırılması için önlemler alma zorunluluğunu kapsamaktadır. Böylece, CEDAW, devletin kadınları devlet-dışı failer tarafından teşebbüs edilen ayrımcılığa karşı korumak ve özel alandaki

toplumsal cinsiyet ilişkilerini değiştirip dönüştürmek için pozitif önlemler almasını ve müdahalelerde bulunmasını gerektirmektedir (Sullivan, 1995: 129; Acar, 2010: 17). CEDAW Komitesi'nin 1992 yılında kabul ettiği 19. Genel Öneri'ye göre, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadınların insan haklarını ve temel özgürlüklerini erkeklerle eşit olarak kullanmalarına ciddi engel teşkil eden bir ayrımcılık türüdür ve sözleşmenin birinci maddesindeki kadınlara karşı ayrımcılık tanımının kapsamı içinde değerlendirilmelidir. Komite, taraf devletlerin gereken özen ve sebatla devlet-dışı failer tarafından gerçekleştirilen ayrımcılığı önlemeye, soruşturmaya ve cezalandırmaya ve ayrımcılık mağdurlarına telafi sağlamaya sorumlu olduğunu belirtmektedir (General Recommendation No. 19).

Kadınların insan hakları hareketine göre, kamusal ve özel alan ayrımının kadınların insan haklarının gereğince korunmasına olumsuz yönde etki eden bir diğer yönü de insan hakları hukukunun işleyişinin ağırlıkla devletin bireye karşı işlediği hak ihlallerine odaklanması sonucunda medeni ve siyasal hakların korunmasının baskın ve merkezi olmasıdır. Medeni ve siyasal haklar, insan hakları hukuku içinde imtiyazlı bir pozisyonadadır ve bu olgu uluslararası topluluğun ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasal hakların birbirlerine bağlılığını ve bölünmezliğini kabul etmiş olmasına tezat bir durum yaratmaktadır. Medeni ve siyasal hakların baskın ve imtiyazlı konumu, devletlerin iktidarlarının kısıtlanmasına yönelik kaygı ve meşgaleyi öncelikle icap ettirmekte ve dizgesel toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin öncelikli olarak insan hakları çerçevesinde değil de gelişme politikası çerçevesinde ele alınmasına neden olmaktadır (Friedman, 1995: 126). Kadınların insan hakları hareketi, kadınların medeni, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlardaki haklarının onların günlük yaşamlarının gerçekleri içinde birbirlerinden ayrılmaz olduğunu ve bu nedenle de medeni ve siyasal hakların diğer haklar pahasına hukuki korumaya tabii olmasının yetersiz olduğunu savunmuştur (Sweetman, 1995: 4). Ağırlıkla kamusal alanda devlet ve birey arasındaki ilişkileri düzenleyen ve birinci nesil haklar olarak da adlandırılan medeni ve siyasal haklar kadınların insan haklarının yoğunlukla ihlal edildiği özel alandaki bireyler-arası ilişkileri yeterince konu edinmemektedir. Özellikle bireyin şiddetten korunmasıyla ilgili olan medeni ve siyasal hakların tanımları kadınların en çok korunmaya ihtiyaç duyduğu özel alanda gerçekleşen insan hakları ihlallerinin gereğince ele alınmamasına neden olmaktadır (Charlesworth, 1995: 106).

Örneğin, BM Siyasal ve Medeni Haklar Sözleşmesi madde 6 yaşama hakkını korumakta, ancak bu hakkı kamu idaresinin ve otoritesinin eylemleri sonucunda keyfi biçimde yaşam hakkından mahrum edilme çerçevesinde tanımlamaktadır. Bu nedenle ilgili sözleşme kadınların özel alanda özel kişilerin faili olduğu ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı temelli eylemler sonucunda yaşam hakkından mahrum edilmeleri konusunu ele almamaktadır. İlgili sözleşmede yaşam hakkı, kız bebek öldürme, erkek evlat doğurulmasına yönelik sosyal ve ekonomik baskılar, kız çocuklarının yetersiz beslenmesi, kadınların sağlık hizmetlerine erkeklerden daha az ulaşabilmesi ve aile-içi şiddet gibi konuları içerecek biçimde tanımlanmamıştır (107). İkinci bir örnek olarak, İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'ye göre, işkence kamusal alanda vuku bulan, "bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan" bir fiil olarak tanımlanmıştır (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu). Oysa toplumsal cinsiyet temelli şiddet (erkeğin kadına uyguladığı şiddet) özel hayat ve aile-içi hayat meselesi haline getirilmekten, cinsiyetçilikten ve duygusallaştırılmaktan soyutlanarak özü itibarıyla düşünüldüğünde diğer gayri insani ve aşağılayıcı resmi şiddet biçimlerinden daha az vahim değildir (Copelon, 1994: 117).⁸ Üçüncüsü, Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'nin ikinci maddesindeki şiddet tanımı ve örnekleri devlet-dışı failer tarafından uygulanan şiddeti de içermekte ve dördüncü maddesi de devletleri kadınlara karşı şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik politikalar izlemeye yönlendirmektedir. Ancak, ilgili bildirgede, şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması konusunda devlet sorumluluğuna uygulanacak standardın yeterince açıklığa kavuşturulmadığı ve yine dördüncü maddede geçen kadınlara karşı şiddetin ulusal hukuk çerçevesinde cezalandırılması ifadesinin bu maddenin normatif gücünü zayıflattığı tartışılabilir (Sullivan, 1995: 132).

SONUÇ

Kadınların insan hakları hareketi kadınların sorunlarının ve haklarının uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde yeterince temsil edilmesi, etkin biçimde korunması ve ihlallerin önlenmesi amacıyla bu evrensel normları toplumsal cinsiyet perspektifinden eleştirel biçimde değerlendirmiş ve yeniden yorumlanması için mücadele vermiştir. Bu anlamda, kadınların insan hakları hareketi ulus-aşırı ve özgürleşimci bir siyasal akım örneğidir (Reilly, 2010: 1-4). Bu çalışmada üzerinde durulduğu gibi, kadınların insan hakları hareketi, uluslararası insan hakları normlarının kavramsallaştırılma ve işleyiş biçiminin hem devlet-merkezli hem de ataerkil olmasını, bu normların kamusal ve özel alan ayrılması üzerinden gelişmiş olmasına ve dolayısıyla kamusal alanda bireyin medeni ve siyasal haklarının devlet tarafından ihlal edilmesi sorunu etrafında kurumsallaşmış olmasına bağlı analiz etmiştir. Reilly'nin anlamlı ve veciz ifadesiyle kadınların insan hakları hareketi, kadınların insan haklarının uygulanmasının ihlallerin kamusal ya da özel bağlamlarda, devlet ya da özel aktörler tarafından ve yetkilendirme veya ihmal etme eylemleriyle yapılıp yapılmamış olmasına bakılmaksızın incelenmesini ve izlenmesini gerektirdiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, kadınların insan haklarının savunulması, var olan insan hakları düşüncesinde devlet-merkezli ve negatif özgürlükler odaklı bakış açısından iktidarın ekonomik, sosyal ve kültürel süreçler ve yapılar içindeki işleyiş biçimlerini ve ihlallerin esas nedenlerini hesaba katan toplumsal cinsiyet bilinçli ve pozitif bir insan hakları anlayışına vurgu yapan bakış açısına doğru gerçekleşen halihazırdaki değişimin ayrılmaz bir parçasıdır (2010: 90).

Uluslararası insan hakları hukukunun ve söyleminin toplumsal cinsiyet perspektifinden eleştirel biçimde analiz edilmesiyle kadınların haklarının insan hakları gündemi içinde neden ve nasıl yer bulduğunun tartışılması, kadınların durumuyla ilgili bugün de geçerli olmaya devam eden önemli olgulara dikkat çekmiştir. Birincisi, pek çok toplumda kadınlar dezavantajlı (yoksun) pozisyondadır ve bundan dolayı bireyler arasında sadece usule dayalı hukuksal eşitliğin gözetilmesi kadınların var olan eşitsiz konumunu iyileştirmekten ziyade sürekli kılmaktadır. İkincisi, kadınların mağduru olduğu pek çok insan hakları ihlalleri kamusal alanda kamu görevlilerinin eylemleri sonucunda değil, özel alanda özel kişilerin, çoğu zaman aile ve cemaat üyelerinin, eylemleri sonucunda olmaktadır. Bu nedenle, devlet-

merkezli, kamusal alan ve medeni ve siyasal haklar ekseninde işleyen hukuksal mekanizmalar, kadınların mağduru olduğu ihlallerin büyük bölümüne kör kalmaktadır. Üçüncüsü, özel alanda hakları ihlal edilen ve eşitsiz pozisyonda olan kadınlar kamusal alanda kötürüm vatandaşlar haline gelmekte ve haklarını savunmak ve talep etmek için ihtiyaç duydukları araçlardan ve kaynaklardan mahrum kalmaktadırlar. Burada özetlenen üç ana olgunun ortak noktası özel alanda kadınların eşitsiz pozisyonlarının iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerekliliğine işaret etmeleridir. Bu bağlamda, esasa göre eşitliğin sağlanmasının CEDAW'ın temel ilkelerinden biri olması ve taraf devletlerin bu amaca yönelik geçici ve özel önlemler almasını gerektirmesi ve kadınların insan haklarının ihlal edilmesinin gereken özenle engellenmesi ve cezalandırılması açısından son derece önemlidir.

Özel alandaki ilişkilerin, pratiklerin ve inanışların değiştirilip dönüştürülmesi, hem sözleşmenin pozitif hükümlerinin taraf devletlerce gereğince uygulanmasına, hem de kadınların insan haklarının etkin biçimde savunulmasının sürdürülmesine meydan okuyan başlıca meseledir. Bu nedenle, kadınların insan haklarının savunulması ve ihlallerin önlenmesi hem dikey hem de yatay yönde işleyen mücadelelerle, mekanizmalarla ve bilinçlendirme çalışmaları ile izlenebilecek bir amaçtır. Bu noktada, özellikle yatay düzlemde yürütülen çalışmalarda, (i) kadınların homojen bir grup olarak ele alınmasına neden olacak özcü varsayımlardan imtina edilmesi, (ii) kadınların toplumsal cinsiyet ayrımından kaynaklanan sorunlarının sosyal yapısal ve dizgesel niteliğinin en az bu sorunların bireysel tecrübe edilmiş biçimi kadar vurgulanması, (iii) kadınların haklarını kendi geleneklerinin ve kültürlerinin bağlamı içinden tanımasını, onaylamalarını ve talep etmelerini sağlayacak biçimde bilinçlendirilmeleri ve böylece kendi haklarına sahip çıkarken birbirleriyle rekabet halinde görünen sorumluluk ve aidiyet bağları arasında sıkışmışlık kaygısına kapılmalarının önüne geçilmesi önemlidir. Tarihsel olarak, kadınların kültürün muhafazası, koruyucusu ve nakledicisi olarak görülmeleri ve bu nedenle cemaatin yeniden üretilmesini temsil etmeleri (Rao, 1995: 169) göz önünde bulundurulduğunda, son madde kadınların insan haklarının savunulmasının ataerkil kültür siyasetine ve bu siyasetin sürdürmek istediği kazanılmış yerleşik çıkarlara kurban edilmemesi için kritik stratejik önem taşımaktadır.

SONNOTLAR

- ¹ V. Dünya Kadınlar Konferansı için yürütülen kampanya (5WCW) hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://5wcw.org/index.html>.
- ² 8 Mart 2012 tarihinde uluslararası kadınlar gününde BM Genel Konseyi Başkanı Nassır Abdulaziz Al-Nasser ve BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon beşinci konferansın 2015 yılında toplanmasını önerdiler. V. Dünya Kadınlar Konferansı'nın gerçekleşebilmesi için bu önerinin Eylül 2012 tarihinde Genel Konsey'in 66. oturumunda onaylanması gerekiyor. 2015 yılı aynı zamanda Milenyum Gelişme Amaçları'nın da hedef yılı. Önerinin tam metni için bkz. <http://www.un.org/en/ga/president/66/statements/women080312.shtml>.
- ³ Bknz. http://5wcw.org/downloads/2005CSW_Review-BeijingPlatform.pdf.
- ⁴ Bknz. http://www.equalitynow.org/sites/default/files/annualreport_2005.pdf.
- ⁵ CEDAW çerçevesinde devletin hesap verme sorumluluğu üzerine ayrıntılı bir çalışma için bkz. Cook, 1994b.
- ⁶ CEDAW madde 29 şöyledir: "İki veya daha fazla Taraf Devlet arasında işbu Sözleşme'nin yorum ve uygulamasından doğan ve müzakere ile çözülemeyen herhangi bir uyuşmazlık, birinin talebi ile hakem kuruluna götürülecektir. Taraflar tahkimname talebinden itibaren altı ay içinde hakem kurulunun teşekkül tarzında anlaşamazlarsa, taraflardan herhangi biri uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na, Divan Statüsü uyarınca götürebilir."
- ⁷ CEDAW'ın üç temel ilkesi ayrımcılık yapılmaması, esasa göre eşitlik ve devlet yükümlülüğüdür. Daha ayrıntılı bir açıklama için bkz. CEDAW South Asia.
- ⁸ Copelon (1994) aile-içi şiddeti kamu otoritesi tarafından uygulanan işkenceyle karşılaştırarak aile-içi şiddetin bağımsız bir insan hakları ihlali kategorisi olarak ele alınmasını savunmaktadır. Aile-içi şiddetle mücadele etmek için uluslararası insan hakları hukukunun nasıl en etkin biçimde kullanılabileceğini İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Kadın Hakları Projesi'nin deneyimleri çerçevesinde tartışan bir çalışma için bkz. Roth, 1994. Kadınlara karşı şiddetin farklı kategorilerini inceleyen ve bu kategorilere giren şiddet ile mücadelede uluslararası insan hakları normlarının kullanımını tartışan bir çalışma için bkz. Fitzpatrick, 1994.

KAYNAKÇA

- 5WCW (a). <http://www.5wcw.org/>.
- 5WCW (b). http://5wcw.org/downloads/2005CSW_Review-BeijingPlatform.pdf.
- ACAR, Feride. (2010), "Türkiye'de Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Hukuk ve Sivil Toplum", *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*, (Ed.) Gökçeççek Ayata, Sevinç Eryılmaz Dilek, Bertil Emrah Oder, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 13-22.
- AHMAD, Salbiah. (2005), "Gender Equality under Article 8: Human Rights, Islam and 'Feminisms'", Paper presented at the 13th Malasian Law Conference, The Malasian Bar, Malasia.
- CEDAW South Asia. "Core Concepts", <http://cedawsouthasia.org/about-cedaw/core-concepts> (06.07.2012).
- BILDER, Richard. (1969) "Rethinking International Human Rights Law: Some Basic Questions", *Wisconsin Law Review*, pp. 171-217.
- BUNCH, Charlotte. (1995), "Transforming Human Rights from a Feminist Perspective", *Women's Rights, Human Rights: International Feminist Perspectives*, (Ed.) Julie Peters and Andrea Wolper, Routledge, New York, pp. 11-17.
- CHARLESWORTH, Hillary. (1995), "Human Rights as Men's Rights", *Women's Rights, Human Rights: International Feminist Perspectives*, (Ed.) Julie Peters and Andrea Wolper, Routledge, New York, pp. 103-113.
- COOK, Rebecca. (1994a), "Women's International Human Rights Law: The Way Forward", *Human Rights of Women: National and International Perspectives*, (Ed.) Rebecca Cook, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 3-36.
- COOK, Rebecca. (1994b), "State Accountability Under the Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women", *Human Rights of Women: National and International Perspectives*, (Ed.) Rebecca Cook, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 228-256.
- COPELON, Rhonda. (1994), "Intimate Terror: Understanding Domestic Violence as Torture", *Human Rights of Women: National and International Perspectives*, (Ed.) Rebecca Cook, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 116-152.
- Equality Now. (2005), "Annual Report 2005", http://www.equalitynow.org/sites/default/files/annualreport_2005.pdf (06.07.2012).
- FACIO, Alda. (1995), "From Basic Needs to Basic Rights", *Women and Rights*, (Ed.) Caroline Sweetman, Oxfam, Oxford, pp. 16-22.
- FITZPATRICK, Joan. (1994), "The Use of International Human Rights Norms to Combat Violence Against Women", *Human Rights of Women: National and*

- International Perspectives*, (Ed.) Rebecca Cook, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 532-571.
- FRIEDMAN, Elisabeth. (1995), "Women's Human Rights: Emergence of a Movement", *Women's Rights, Human Rights: International Feminist Perspectives*, (Ed.) Julie Peters and Andrea Wolper, Routledge, New York, pp. 18-35.
- HAWKINS, Catherine. (2012), "Women's Human Rights: The Global Intersection of Gender Equality, Sexual and Reproductive Justice, and Health Care", *Journal of Research on Women and Gender*, Vol. 4, pp. 159-184.
- HESSLER, Kristen. (2012), "Political Legitimacy and Women's Human Rights", Paper presented at the MultiRights Annual Conference, University of Oslo, The Faculty of Law, Norway.
- JANSEN, Golie G. (2006), "Gender and War: The Effects of Armed Conflict on Women's Health and Mental Health", *Afflia Journal of Women and Social Work*, Vol. 21, No. 2, pp. 134-145.
- Kadının Satatüsü Genel Müdürlüğü. "Birleşmiş Milletler", <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/165/Birlesmis+Milletler> (06.07.2012).
- KOHN, Elizabeth A. (1994), "Rape as a Weapon of War: Women's Human Rights During the Dissolution of Yugoslavia", *Golden Gate University Law Review*, Vol. 24, No. 1, pp. 199-222.
- MAPP, Susan C. (2008), *Human Rights and Social Justice in a Global Perspective: An Introduction to International Social Work*, Oxford University Press, New York.
- PETERS Julie, WOLPER Andrea. (1995), "Introduction", *Women's Rights, Human Rights: International Feminist Perspectives*, (Ed.) Julie Peters and Andrea Wolper, Routledge, New York, pp. 1-10.
- REILLY, Niamh. (2009), *Women's Human Rights*, Polity Press, Malden.
- ROMANY, Celina. (1993), "Women as Aliens: A Feminist Critique of the Public/Private Distinction in International Human Rights Law", *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 6, pp. 87-126.
- RAO, Arati. (1995), "Politics of Gender and Culture in International Human Rights Discourse", *Women's Rights, Human Rights: International Feminist Perspectives*, (Ed.) Julie Peters and Andrea Wolper, Routledge, New York, pp. 167-175.
- ROTH, Kenneth. (1994), "Domestic Violence as an International Human Rights Issue", *Human Rights of Women: National and International Perspectives*, (Ed.) Rebecca Cook, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, pp. 326-339.
- STK Bölge Raporu. (2010), "Türkiye'nin Kadına Karşı Ayrımcılığı Önleme Komitesi'ne Sunduğu Altıncı Periyodik Rapor İçin STK Bölge Raporu", CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu ve TCK Kadın Platformu, <http://www.ka->

der.org.tr/tr/images/belgeler//CedawTR_golge_rapor_turkce_2_haziran_GS.pdf (06.07.2012).

- SULLIVAN, Donna. (1995), "The Public/Private Distinction in International Human Rights Law", *Women's Rights, Human Rights: International Feminist Perspectives*, (Ed.) Julie Peters and Andrea Wolper, Routledge, New York, pp. 126-134.
- SWEETMAN, Caroline. (1995), "Editorial", *Women and Rights* (Ed.) Caroline Sweetman, Oxfam, Oxford, pp. 2-7.
- TBBM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. *İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme*, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/37-51.pdf> (06.07. 2012).
- TERRY, Geraldine. (2007), *Women's Rights*, Pluto Press, London.
- UN. (2012), "**Joint Announcement by the President of the General Assembly and the Secretary-General delivered by H.E. Ambassador Dr. Mutlaq M. Al-Qahtani, Chef de Cabinet of the President of the General Assembly**", **General Assembly of the United Nations**, <http://www.un.org/en/ga/president/66/statements/women080312.shtml> (06.07.2012).
- UN Women Watch (a). "Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women", <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (06.07.2012).
- UN Women Watch (b). "Overview of the Convention", <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> (06.07.2012).
- UN Women Watch (c). "Short History of CEDAW Convention", <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/history.htm>
- UNICEF Türkiye. "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi", http://www.unicef.org/turkey/pdf/_gi18.pdf (06.07.2012).

